

Betere zorg voor bejaarden

Een studiereis naar Engeland in 1955

WIM DRAL

Wie denkt dat de problematiek van de vergrijzing iets van de laatste decennia is, komt bedrogen uit wanneer hij de bronnen uit het recente verleden over dit onderwerp raadpleegt. In de jaren '50 uitte *De Gooi en Eemlander* al de waarschuwing dat over twintig jaar er 15.000 bejaarden zouden zijn. In 1960 telde Hilversum al 10.332 bejaarden op een inwonertal van 101.238. Dat is 10,25% van de bevolking. Dit percentage lag ruim 1,5% boven het landelijk gemiddelde.¹ Het denken over het bejaardenvraagstuk kwam in de periode 1955-1960 prominent op de agenda. Men wilde alle facetten van het “bejaardenprobleem” onder de loep nemen, zoals huisvesting, thuisverzorging, ontspanning, en vrije tijdsbesteding. Tal van initiatieven werden genomen. Hilversum stond hier niet alleen in. Omliggende gemeenten zagen eveneens de noodzaak in om in te grijpen in de situatie en te anticiperen op de toenemende vergrijzing. In sommige projecten trokken de gemeenten dan ook samen op. Centraal in dit artikel staat een studiereis naar Engeland. In Engeland had men al eerder het vergrijzingsprobleem onderkend en benoemd. Men wilde dus graag weten wat voor maatregelen daar waren genomen. Allereerst zal kort ingegaan worden op de initiatieven die genomen werden om ons vervolgens te concentreren op de reis naar Engeland.

De aanpak van het ouderenvraagstuk

De steeds groter wordende groep ouderen en de specifieke problematiek die dat met zich bracht werd een issue in de gemeentelijke politiek. Negen regionale gemeenten, te weten Hilversum, Naarden, Loosdrecht, Weesp, Muiden, Laren, 's-Graveland, Kortenhoef en Ankeveen, sloegen in 1954 de handen ineen en wendden zich tot de Stichting Noord-Holland voor Maatschappelijk Werk. Zij wilden graag een enquête uitgevoerd hebben, waarin de volgende vragen aan bod moesten komen:

- Hoe ligt de behoefte bij ouderen in elk van de betrokken gemeenten wat betreft het blijven wonen in de eigen woning?
- Hoe ligt de behoefte wat betreft het verhuizen naar een kleinere woning?
- Wie zijn bereid te gaan wonen in de omgeving van hun huidige woonplaats?
- Op welke wijze besteden de ouderen hun vrije tijd en welke wensen leven er onder hen.²

Deze vragen moesten worden uitgesplitst per gezindte. De bevindingen zouden

uiteindelijk in een brief van 28 februari 1957 ter kennis van burgemeester en wethouders worden gebracht.

In juli 1955 werd de noodzaak uitgesproken tot de oprichting van de initiatiefcomité, die zich met het bejaardenvraagstuk moest bezig houden. Dit comité werd opgericht op 6 oktober 1955. Naast dit comité was er nog een aantal clubs die zich bezighielden met vraagstukken rondom de zorg voor ouderen.

De commissie ontspanning bejaarden, uitgaande van de afdeling Hilversum van de Nederlandse federatie Vrouwelijk Vrijwillige Hulpverlening, was ook een organisatie die werk verrichtte op het gebied van de bejaardenzorg. De Sociale Raad pleitte, gezien de hiervoor geschetste vraagstukken, voor studie, bezinning en planning. In dit kader moet de studiereis naar Engeland gezien worden.

Engeland na de Tweede Wereldoorlog

Engeland had te kampen met een sterkere vergrijzing. In 1940 werd daar door de National Council of Social Welfare de 'National Old People's Welfare Committee' (NOPWC) opgericht. Deze organisatie spreidde zich al snel uit over het gehele Verenigd Koninkrijk. De bedoeling was om een optimale bejaardenzorg tot stand te brengen door te leren van de verschillende manieren van lokale bejaardenzorg. Binnen de NOPWC kon men dan ideeën, gegevens en suggesties uitwisselen. Deze aanpak bleek succesvol. De NOPWC ging er zelfs toe over speciale opleidings- en trainingscursussen aan te bieden voor werkers en werksters in de bejaardenzorg. Daarnaast bleek de organisatie in staat om via de media de problematiek onder de aandacht te brengen van politici en publiek. De oorlog had het probleem alleen maar urgenter gemaakt. Men begon dus aanmerkelijk eerder over deze problematiek na te denken en ook na de oorlog verdween het niet meer van de agenda.

Een organisatie als *Meals on Wheels* (tafeltje dekje) bijvoorbeeld werd geheel bemand door vrijwilligers. Er werden collectief voor een bepaald aantal mensen maaltijden verzorgd, die dan hun maaltijden hetzij thuisgebracht kregen, vervoerd in speciaal daarvoor ingerichte auto's, hetzij gezamenlijk nuttigden. In Engeland was dit lokaal goed georganiseerd en kregen de mensen drie maaltijden per week. Dit land was dus het Mekka van de bejaardenzorg en moest dus bezocht worden, vond men in Hilversum. In samenwerking met de Stichting Noordholland voor Maatschappelijk Werk besloot men om een delegatie op studiereis naar Engeland te sturen. In mei 1955 vertrok het gezelschap dat bestond uit burgemeester J.J.C. Boot, wethouder mevrouw Straalman-Kremer en de heer C. Lijnzaad, directeur van de Stichting Noordholland voor Maatschappelijk Werk, naar Engeland.

De studiereis

Het gezelschap had een volle agenda. Op het programma stonden bezoeken aan zes tehuizen in Londen en omgeving, verschillende 'clubs' voor bejaarden, diverse centra van de *Women's Voluntary Services*, de organisatie van *Meals on Wheels* en vele

particuliere woningen voor bejaarden. Er werden besprekingen gevoerd met autoriteiten en deskundigen, met name van *The National Old People's Welfare Committee* (NOPWC), de *London School of Economics* en van het *University College London*.

Het reisplan was met medewerking van de *National Council of Social Service*, de NOPWC en de *British Council* opgesteld. Het doel van de reis was, na te gaan of inderdaad positieve suggesties verkregen konden worden, die van belang zijn voor de opzet van de bejaardenzorg in Noordholland en in het bijzonder voor de gemeente Hilversum en het Gooi.³ De commissie stelde vast dat er maar een gering gedeelte van de Engelse bejaarden in een tehuis woonde. Dit was een gevolg van een bewuste politiek de bejaarden zo lang mogelijk in de eigen omgeving te laten wonen. De Engelsen huldigden het motto: *het gaat er niet in de eerste plaats om, jaren aan het leven toe te voegen, maar leven, d. i. levensvreugde, levensgeluk aan de laatste jaren van de oudere mens toe te voegen*.⁴ In Engeland was men van mening dat dit het best bereikt werd door de mensen zolang mogelijk thuis te laten wonen.

De bouw en inrichting van de tehuizen

Allereerst werd er gekeken naar de bouw en inrichting van de tehuizen. De commissie vond dat de Nederlandse tehuizen zeker niet onderdeden voor de Engelse tegenhangers. Men trof echter wel tehuizen aan die luxueus waren ingericht. Daar had elke keuken een koelkast en verwarmde buizen waarover heen doeken te drogen konden worden gehangen. Bovendien was er voor elke bewoner een televisie en een radio! Bepaalde nuttige voorzieningen zouden in Nederland ook ingang moeten vinden, zoals de *non-slip floors*, vloeren waarop men niet kon uitglijden, handige leuning en kanten aan trappen, een klein winkeltje of kantine en vooral een handenarbeidlokaal.

De poging om jong en oud in één groot centraal gebouw onder te brengen om de generaties dichter bij elkaar te brengen had niet het beoogde resultaat. En er was nog wel meer aan te merken. Zo beschikte niet elk tehuis over een ziekenzaaltje. De oorzaak lag in het feit dat wanneer het tehuis door de gemeente was opgericht de bewoners recht hadden op opname in het ziekenhuis van die gemeente. Ook hierin werd de filosofie gevolgd dat men de bejaarden zoveel mogelijk geïntegreerd wilden laten blijven.

De mannenafdeling van De Egelantier (1960).

Vrije tijdsbesteding

Deze politiek bleek ook uit de inrichting van de vrije tijdsbesteding. Men betrok doelbewust de lokale gemeenschap hierbij door die gemeenschap te laten participeren in de oprichting van en medewerking aan clubs voor bejaarden. Anderzijds verwelkomde men de inzet van die ouderen bij wedstrijden. De openbare

Koor van een bejaardensoos (1969).

bibliotheken verleenden de ouderen speciale faciliteiten zoals bijvoorbeeld het aanschaffen van boeken met grote letters. De commissie schatte in dat bij het aspect van de vrije tijdsbesteding een cultuurverschil tussen Engelsen en Nederlanders een rol zou kunnen spelen. Dansten de Engelse bejaarden onbekommerd op een voor hen opgezette cursus, de commissie zag dat de Nederlanders niet zo snel doen. Ook over de *community singing*, een typische Engelse aangelegenheid, had men zo zijn twijfels.

Er werden wedstrijden georganiseerd tussen de verschillende tehuizen op het gebied van zang, schaken, handenarbeid, boekbinden e.d.

Het was natuurlijk niet zo dat de ouderen in de organisatie van de vrije tijdsbesteding zelf geen actieve rol speelden. De adviesbureaus voor ouderen werden door ouderen zelf bemand. Zo konden bijvoorbeeld een gepensioneerde advocaat, een ambtenaar van sociale zaken of een hoofd van een school adviezen geven, die waardevol waren voor de leeftijdgenoten.

Friendly visiting

Een voor de commissie onbekend fenomeen was de *friendly visitor*. *Friendly visiting* was een goed georganiseerd systeem van huisbezoeken door bekwame en goed geïnformeerde bezoekers. De leden van de delegatie maakten een twintigtal bezoeken mee en waren onder de indruk van de kwaliteit van het gebodene en de waardering van degenen die bezocht werden.

De *visitor* kwam niet alleen voor een praatje, maar had ook een gewillig oor. Hij/zij las op verzoek voor en ruilde boeken met de bejaarde. Daarnaast werden soms boodschappen gedaan of kleine huishoudelijke taken verricht, zoals het stoppen van sokken en kousen. In dit systeem speelden ook valide ouderen een rol van *visitor* voor de minder valide bejaarde.

Hulpverlening

Een gevolg van het Britse beleid van zolang mogelijk zelfstandig wonen, was dat de hulpverlening professioneel georganiseerd moest zijn. De *Home-Help Service* was zo'n hulpverleningsinstrument. De service bood hulp bij het schoonhouden van het huis, het doen van de was en het nemen van een bad als dat niet meer zelfstandig kon. Aanvankelijk was deze manier van hulpverlening niet voor iedere oudere in Nederland weggelegd. Daarvoor moest men bezitten over een medische indicatie. Naderhand werd dit veranderd en nam men het Engelse voorbeeld over.

Een tweede belangrijke organisatie was *Meals on Wheels*. *Meals on Wheels*, al hierboven genoemd, verzorgde de inwendige mens. De maaltijden konden gezamenlijk genuttigd worden of ze werden bij de mensen thuis gebracht.

De geriatrie, de toegepaste gezondheidsleer voor ouderen, was in het Verenigd Koninkrijk verder ontwikkeld dan in Nederland. Dr. Cosin uit Oxford had een organisatie opgezet om patiënten naar het ziekenhuis te halen, per speciale ambulancedienst, om daar een behandeling te kunnen ondergaan. Dit waren behandelingen uiteenlopend van massage, een hoogtezoon-, tot een psychiatrische behandeling. Aan het eind van de dag werden de bejaarden dan weer naar huis gebracht. Deze behandelingen hadden tot doel de mobiliteit te vergroten.

Voetverzorging

De NOPWC maakte zich sterk voor een goede verzorging van de voeten. De filosofie erachter was simpel. Goede voetverzorging vergrootte de mobiliteit en dus ook de zelfstandigheid. Eenmaal in de maand kon men terecht in een kliniek voor voetverzorging. Men kon hier aan deelnemen via de tehuizen en via het clubwezen. Het enthousiasme van degenen, die een behandeling ondergingen, sterkte de delegatie in de overtuiging dat dit ook in ons land ingevoerd zou moeten worden.

Aanbevelingen

De delegatie was er van overtuigd dat wij van de Engelsen nog wel wat konden leren als het de bejaardenzorg betrof. Zij stelden vast dat Engeland voor lag op Nederland. Er diende naar de organisatievorm van de ouderenzorg gekeken te worden, omdat die succesvol bleek. De filosofie van het zelfstandig blijven wonen werd overgenomen. Er diende een plaatselijke regeling van huishoudelijke hulp te komen, evenals het plaatselijk invoeren van het verstrekken van warme maaltijden. Het plaatselijk invoeren van *friendly visiting*, de voetverzorging, de faciliteiten in openbare leeszalen en de organisatie van het clubwezen werd allemaal aanbevolen. Alleen met betrekking tot de geriatrie achtte de commissie het verstandig dit verder te onderzoeken.

De oefenzaal van het geriatrische afdeling van Zonnestraat (1966). Fit en soepel blijven draagt ertoe bij dat ouderen langer zelfstandig kunnen blijven wonen.

Burgemeester Van der Sluis en zijn echtgenote feliciteren een bewoonster van De Egelantier met haar honderdste verjaardag.

Betere zorg voor bejaarden

Werden deze aanbevelingen nu daadwerkelijk overgenomen? In 1959 kopte *De Gooi en Eemlander*: “Bejaardenwerk wordt fors aangepakt door (jonge) federatieve raad”.⁵ Deze raad was in 1958 in het leven geroepen. Zij kreeg tot taak de verworven inzichten om te zetten in beleid. De federatieve raad las zich uitvoerig in en schreef een lijvige notitie die eind 1959 gereed was en aangeboden kon worden aan het college van B&W en de gemeenteraad. Het eerste gedeelte van de

notitie mocht zij echter al gaan uitvoeren. De raad mocht een commissie gaan benoemen die zich zou gaan buigen over de behoefte aan tehuizen en bejaardenwoningen. En dat was nodig ook, want een paar maanden daarvoor stond in *De Gooi en Eemlander* een artikel waarin problematiek van de wachtlijsten en het leed wat dat met zich meebracht, werd beschreven.⁶ Er werd wel meer gezins-hulp, meer voetverzorging en een medisch consultatiebureau gerealiseerd. De gezinshulp werd in samenwerking met de plaatselijke instellingen voor gezinsverzorging opgepakt. Het programma van het verstrekken van maaltijden was niet zo’n succes. In 1958 werden er maar 2450 maaltijden verstrekt. In 1959 zou de teller blijven staan op 3000. Deze tendens valt ook in andere gemeenten te bespeuren. De ouden van dagen waren wel enthousiast over de verkeersvoorlichtingsavonden, die in samenwerking met de politie werden gehouden. In 1960 waren de huishoudelijke hulp en de *friendly visiting* nog onvoldoende van de grond gekomen.⁷ De reis leverde niet alleen nieuwe inzichten op die vroeg of laat ook in Nederland overgenomen zouden worden. Het leverde ook een mooie tuin op bij *St Marylebone Old People’s Homes Ltd.*⁸ Daarin stonden de bloembollen die burgemeester Boot opstuurde als een herinnering aan de Nederlandse *friendly visitors*.

Noten

- 1 A.F. Beeks, ‘De bejaarden in Hilversum’, in *Wij in Hilversum*, 16 augustus 1960.
- 2 *De Gooi en Eemlander*, 4 december 1954.
- 3 SAGV, Arch. Secretarie gemeente Hilversum 1940-1959, nr. 1084 Notities betreffende de bejaardenzorg in Engeland. De meeste gegevens over deze reis komen uit deze notitie en uit het memorandum inzake de reis naar Engeland ter bestudering van de bejaardenzorg in Londen en omgeving in mei 1955 (eveneens archief secretarie).
- 4 SAGV, Arch. Secretarie, nr. 1084 Notities.
- 5 *De Gooi en Eemlander*, 23 december 1959.
- 6 *De Gooi en Eemlander*, 28 augustus 1959.
- 7 Beeks, ‘Bejaarden’, in: *Wij in Hilversum*, 16 augustus 1960.
- 8 SAGV, Arch. Secretarie, nr. 1084 N.H. Ellerton aan J.J.G. Boot, 8 november 1955.